

Keskustan eduskuntaryhmän yhteinen lakialoite hyvinvointialueiden alijäämän kattamisveloitteen pidentämisestä.

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteessa esitetään hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021) tarkoitetun taseeseen kertyneen alijäämän kattamiskauden määräaikaista pidentämistä kahdesta vuodesta neljään vuoteen, jotta hyvinvointialueilla olisi aito mahdollisuus tasapainottaa taloutensa. Hyvinvointialue voisi jaksottaa alijäämän kattamiseksi tarvittavat toimenpiteet pidemmälle ajalle ilman, että se olisi pakotettu karsimaan ja keskittämään vanhus- ja terveystalouksia, perheiden palveluja ja muita ihmisten lähi- ja peruspalveluja.

Alijäämien kattamisajan pidennystä haetaan valtiovarainministeriöltä perustelluin syin, joka samalla kannustaa hyvinvointialueita vastuulliseen taloudenpitoon sekä antaa nykyistä enemmän aikaa turvata lähipalvelut, kehittää palveluja ja saada aikaan kustannussäästöjä uudistamalla ja monipuolistamalla palveluiden järjestämistapoja esimerkiksi teknologiaa ja liikkuvia palveluja hyödyntäen.

Samalla valtiovallalla on mahdollisuus arvioida ja korjata hyvinvointialueiden rahoituksessa sekä rahoitusjärjestelmässä ilmenneitä puutteita, joita voi liittyä mm. olosuhde- ja palvelutarvetekijöihin, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kannustimiin sekä monikanavarahoituksen tuottamiin ongelmiin kustannusten mittaamisessa (esim. lähipalvelujen karsiminen ja keskittäminen nostaa matkustuskuluja, joista vastaa Kansaneläkelaitos).

Lakialoitteen tavoite on ottaa nykyistä paremmin huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen historiallisen suuren uudistuksen vaikutuksia hyvinvointialueiden talouteen sekä vahvistaa hyvinvointialueiden mahdollisuuksia laittaa talouttaan kuntoon uudistuksen toimeenpanosta seuranneiden ennakoimattomien kustannusten vuoksi.

Tarkoituksena on mahdollistaa hyvinvointialueille talouden vaikeuksien edellyttämien toimenpiteiden toteuttaminen hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) nojalla alijäämän kattamiseen annetun (kaksi vuotta) pidemmän ajan kuluessa, joka antaa hyvinvointialueille paremmat mahdollisuudet tasapainottaa talouttaan hallitusti ja ihmisten lähipalvelutarpeet huomioiden. Hyvinvointialue voisi omin toimin tasapainottaa talouttaan ilman käynnistettyä arviointimenettelyä, jolloin hyvinvointialueilla voidaan keskittyä uudistusten toimeenpanoon.

Tämä laki olisi voimassa määräajan vuoden 2027 loppuun.

PERUSTELUT

Vuoden 2023 alusta toimeenpantiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä pelastustoimen järjestämisen uudistus siirtämällä kyseiset tehtävät kuntien vastuulta uusille hyvinvointialueille. Uudistuksen perustarkoituksena oli vahvistaa sairauksien ennaltaehkäisyä ja perustason sote-palveluja, jolla säästettäisiin kalliimmissa erikoissairaanhoidon kustannuksissa. Uudistuksen painopiste on ollut siis sote-lähipalvelujen vahvistamisessa.

Voimassa olevan lain nojalla hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Muutoin hyvinvointialue joutuisi ns. arviointimenettelyyn. Kuntia tiukempaa määräaika (neljä vuotta) on perusteltu sillä, että hyvinvointialueiden rahoitus tulee valtion budjetista. Tällä määräaikaisella lakimuutoksella hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaika piteneisi neljään vuoteen, joka on sama kuin kunnilla.

Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmä laadittiin mahdollisimman huolellisesti maan parhaimpien asiantuntijoiden arvioiden pohjalta. Monista syistä johtuen, eikä vähiten peräti noin 15 vuotta kestäneen sote-uudistuksen vuoksi, alueellinen eriytyminen olosuhteissa ja palvelutarpeissa on kasvanut voimakkaasti. Sote-lähipalvelujen rapautuminen on näkynyt mm. suurissa sote-siirtymäkustannuksissa.

Hyvinvointialueiden kustannustaso vuonna 2023 on ollut merkittävästi korkeampi kuin ennakoitussa perusrassassa. Tämä johtuu pääasiassa ennakoimattomista muutuskustannuksista, kuten muun muassa koronpandemiasta kertyneestä hoitovelasta sekä Venäjän Ukrainaan kohdistuneesta hyökkäyssodasta käynnistyneestä yleisestä kustannustason noususta, tietojärjestelmien muutuskustannuksista, sosiaali- ja terveydenhuollon palkankorotuksista, kohonneista vuokratilustuksista sekä ostopalveluiden määrästä ja nousseesta hintatasosta, jonka seurauksena hyvinvointialueiden alijäämien ennakoituaan olevan yli miljardi euroa.

Tällä hetkellä hyvinvointialueet kärsivät rahojen riittämättömyydestä suhteessa tarpeisiin. Niillä on kuitenkin velvoite turvata riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille asuinpaikasta riippumatta. Viime kädessä ihmisten peruspalvelut ovat valtiovallan vastuulla.

Lisäksi erityinen taloudellinen haaste on sellaisilla hyvinvointialueilla, jotka jo ovat tehneet sote-uudistuksen nykyisen hyvinvointialueen kokoisena kuntayhtymänä eli ovat jo toteuttaneet palvelutuotannon tehostamistoimet ja palkkaharmonisaation. Silti niiltä ollaan vaatimassa samanlaisia tehostamistoimia kuin sellaisilta hyvinvointialueilta, joiden työ on vasta alussa. Työnsä jo tehneitä rangaistaisiin, jolloin tehostamistoimet kohdistuisivat suoraan lähipalveluiden karsimiseen. Toisaalta on myös sellaisia hyvinvointialueita, joissa uudistamistyö on vielä kesken eikä suunniteltuja palveluprosesseihin kohdistuvia uudistuksia ehditä toimeenpanna.

Hyvinvointialueille pitää nyt antaa työrauha ja todellinen mahdollisuus tasapainottaa budjettinsa hallitusti. Lyhytnäköiseen palveluverkon karsimiseen ja lähipalvelujen heikentämiseen ei millään alueella pidä syöksyä alijäämien kattamisen pelossa. Siksi alijäämien kattamisvelvoitetta on pidennettävä väliaikaisesti päätetystä kahdesta vuodesta kuuteen vuoteen. Tämä on välttämätöntä, sillä koronan aiheuttama hoitovelka, hoitohenkilöstön perustellut palkankorotukset sekä jatkuva kustannus- ja hintatason nousu ovat nostaneet hyvinvointialueiden kuluja paljon arvioitua enemmän. Tätä ei saa maksattaa palvelun tarvitsijoilla.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,
että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki
hyvinvointialueesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään hyvinvointialueesta annettuun lakiin (611/2021) väliaikaisesti uusi 115 a § seuraavasti:

13 luku

Talous

115a §

Alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkaminen

Jos hyvinvointialue ei poikkeuksellisten ja tilapäisten taloudellisten vaikeuksien vuoksi voi kattaa taseeseensa kertynyttä alijäämää 115 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa, valtiovarainministeriö voi hyvinvointialueen hakemuksesta päättää, että alijäämä on katettava neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tällöin hyvinvointialueen 123 §:ssä tarkoitettu arviointimenettely voidaan aloittaa 123 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetyistä poiketen vasta, kun tämän momentin mukainen määräaika on kulunut.

Hyvinvointialue voi tehdä 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen aikaisintaan 115 §:n 2 momentissa säädetyin alijäämän kattamista koskevan määräajan päättymistä edeltävän vuoden kesäkuussa ja se on tehtävä alijäämän kattamista koskevan määräajan päättymisvuoden elokuun loppuun mennessä. Hakemukseen tulee liittää selvitys

hyvinvointialueelle uudistuksen käynnistämistä aiheutuneista taloudellisista vaikutuksista ja suunnitelma talouden tasapainottamiseksi toteutettavista toimenpiteistä.

Hyvinvointialueen on laadittava talousarvionsa ja -suunnitelmansa siten, että valtuuston päätökset alijäämän kattamista koskevista toimenpiteistä 1 momentissa tarkoitettuna määräaikana toteutetaan. Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys toimenpiteiden toteutumisesta ja riittävydestä tilikaudella. Hyvinvointialueen on toimitettava selvitys valtiovarainministeriölle tilikautta seuraavan vuoden kesäkuun loppuun mennessä

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 on voimassa 31 päivään joulukuuta 2027.

Helsingissä 21.09.2023